

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Mevrouw K. Ollongren
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Overlegorgaan Infrastructuur
en Milieu

Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag
www.overlegienm.nl

Contactpersoon

F.C.J. Wolf
secretaris

M +31(0)6-11254139
felix.wolf@minienm.nl

Datum 5 februari 2018
Betreft standpunten OIM betreffende Nationale Omgevingsvisie
(NOVI)

Geachte mevrouw Ollongren,

Hierbij bied ik u de standpunten aan van de deelnemers van het Overlegorgaan Infrastructuur en Milieu (OIM) met betrekking tot de Nationale Omgevingsvisie (NOVI). Dit advies is tot stand gekomen na een drietal overleggen, waarbij ik als OIM-voorzitter betrokken was.

Het OIM heeft in 2017 drie OIM-bijeenkomsten georganiseerd waaraan ruim 150 OIM-deelnemers van maatschappelijke organisaties, bedrijven en overheden hebben deelgenomen. In juni is met de deelnemers gesproken over de wijze waarop zij bij het proces van totstandkoming van de NOVI betrokken wilden worden. In oktober is een uitwerking van de vier strategische opgaven uit de startnota 'Opgaven Nationale Omgevingsvisie' besproken. De interdepartementale verdieping rapporten met een ambtelijke uitwerking van de vier strategische opgaven, kwamen in december aan de orde. Van de drie bijeenkomsten zijn, in afstemming met de OIM-deelnemers, verslagen gemaakt, waarop het OIM dit advies baseert.

Belangrijkste aanbevelingen

De OIM-deelnemers vragen om een richtinggevende visie, met heldere keuzes voor de lange termijn en leidende principes die gelden voor het maken van die keuzes. In de stukken die ze ter beoordeling hebben gekregen, missen ze de notie dat het over transitie gaat. Zij vragen om transitiebeleid met ruimte voor initiatieven uit de samenleving. Daarbij vragen OIM-deelnemers om een heldere governance, die past bij het nieuwe samenspel tussen overheden, bedrijven en burgers op verschillende geografische schalen. Ook adviseren OIM-deelnemers om omgevingskwaliteit als uitgangspunt te kiezen voor de NOVI.

Grote diversiteit aan standpunten en deelnemers

De bijlagen bij deze brief bevatten een meer gedetailleerde beschrijving van de standpunten die in de drie overleggen naar voren zijn gebracht en een overzicht van de betrokken OIM-deelnemers. Ik ben me ervan bewust dat deze beknopte samenvatting geen recht doet aan de diversiteit van standpunten en deelnemers

die het OIM rijk is en nodig u dan ook van harte uit tot het lezen van deze bijlagen.

Ik verzoek u vriendelijk om bij de toekomstige besluitvorming over de NOVI zoveel mogelijk rekening te houden met deze standpunten van de OIM-deelnemers.

Graag ontvang ik uiterlijk 31 maart 2018 uw reactie op deze brief.

Met vriendelijke groet,

Job Cohen
Voorzitter Overlegorgaan Infrastructuur en Milieu

Overlegorgaan Infrastructuur
en Milieu

Datum
5 februari 2018

BIJLAGE 1 Standpunten OIM-deelnemers

Met betrekking tot het te doorlopen *proces* zijn de volgende standpunten naar voren gebracht:

- Belanghebbenden willen weten hoe hun (praktijk)kennis kan worden gedeeld met de beleidsmakers. Het is nu onduidelijk wanneer, welke inbreng van wie wordt gevraagd en/of kan worden gegeven. De OIM-deelnemers hebben daarom behoefte aan een **overzicht** van de (toekomstige) participatiemogelijkheden.
- De NOVI-proces dient een **integraal overheidsproces** te zijn, waarbij het proces duidelijk maakt wat de relatie is tussen de NOVI en andere overheidsplannen, overheidsopgaven en ontwikkelingen op nationale, regionale en lokale schaal. Ook de relatie met relevante internationale ontwikkelingen zoals het Parijse klimaatakkoord moet in de NOVI terugkomen.
- De deelnemers stellen voor om in het NOVI-proces een discussie over verschillende belangen uit te stellen en juist op zoek te gaan naar **gedeelde toekomstbeelden**. Dat betekent ook dat het NOVI proces niet te snel moet overgaan tot het voeren van een dialoog over oplossingen.

Met betrekking tot de *inhoud* van de vier strategische opgaven, zoals beschreven in de verdiepingsrapporten, zijn de volgende standpunten naar voren gebracht:

Sluit aan bij transities

- In de nabije en verdere toekomst staat Nederland voor grote vraagstukken die om structurele veranderingen (**transities**) vragen. Dat vraagt, anders dan het gangbare incrementele beleid, om transitiebeleid. Dat ontbreekt in de verdiepingsrapporten.
- In de huidige verdiepingsrapporten staan **weinig echt nieuwe ideeën**; te vaak gaan de genoemde beleidsalternatieven alleen om een verbetering van het staande beleid. Transities zijn *fundamentele* veranderprocessen waarbij (vaak) een innovatieve aanpak nodig is, ook op bestuurlijk terrein. In de beleidsalternatieven wordt deze innovatieve aanpak gemist of als onvoldoende ervaren. De NOVI moet meer aandacht besteden aan het herkennen en erkennen van transitieopgaven en -processen en aangeven hoe het Rijk daar meer ruimte en impulsen aan geeft.
- In de NOVI wordt van de overheid **meer visie, meer beelden** op de inrichting van Nederland verwacht. Tegelijkertijd is de toekomst onvoorspelbaar en kan in korte tijd heel veel veranderen. Het is daarom nodig om bij de visie flexibele strategieën te bedenken en ruimte (letterlijk en figuurlijk) te laten voor aanpassingen en nog te ontwikkelen oplossingen.
- In onder andere het landelijk gebied komen de aspecten: duurzame ontwikkeling, natuur, economie, energietransitie en woon-werkverkeer samen. Dat geeft spanningen. De NOVI zou daarom helder moeten beschrijven via welke strategie(n) de overheid de in de vier aparte verdiepingsrapporten beschreven **opgaven integreert** en welke spanningen er zijn tussen de opgaven.
- De NOVI moet het **zelfbewustzijn van burgers en bedrijven** versterken. Dit geldt met name op het gebied van klimaatbestendige en klimaat neutrale samenleving en de woon-werkomgeving. De overheid

zou deze doelgroepen actiever, beter en concreter moeten voorlichten en bewuster maken van hun eigen verantwoordelijkheid naast die van de overheid.

- In de NOVI gaat het om een nieuw samenspel tussen overheden, bedrijven en bewoners op verschillende geografische schalen: de wijk, de stad, de regio, de provincie het land, internationaal. Het Rijk wordt gevraagd om richting te geven maar tegelijkertijd ziet men in de NOVI een belangrijke rol voor de regio. De opgaven en transities trekken zich bovendien niets aan van bestaande bestuurlijke grenzen. Daarom wordt explicieter aandacht gevraagd voor de **governance**, met name voor de vormen van governance die nodig is om de gewenste doelen en transities te bereiken.

Hieronder wordt verder ingegaan op de vier afzonderlijke strategische opgaven.

De eerste strategische opgave – Naar een duurzame en concurrerende economie:

- Het doel om in de top vijf van de meest concurrerende economieën ter wereld te staan, gaat vooral over geld en economie. In de NOVI moeten **waarden die lastig in geld uit te drukken zijn** maar wel belangrijk zijn voor duurzaamheid, explicieter mee worden gewogen. Voorbeelden van deze waarden zijn: natuur, gezond voedsel, gezonde leefomgeving, schoon water en cultuurhistorische waarden. Het lijkt nu of de focus bij deze strategische opgave op dit moment meer ligt op een sterk vestigingsklimaat dan op het verduurzamen van de economie. De overheid moet ook meer kijken naar beleidsopties die de verbinding tussen het vestigingsklimaat en duurzaamheid ondersteunen.
- De NOVI moet meer helderheid geven over hoe de **landbouw** zich de komende decennia (duurzaam) gaat ontwikkelen. De sector is economisch belangrijk, maar heeft een negatieve impact op mens en natuur door uitstoot van fijnstof, CO₂ en waterverontreiniging. In de beleidsopties van deze opgave ontbreekt de landbouw als belangrijke variabele.
- **Bedrijven** willen investeren in duurzaamheid, maar er is behoefte aan consistent beleid van de overheid voor een langere periode.
- In het verdiepingsrapport is te weinig terug te vinden over **de duurzaamheid van het landelijk gebied**. De focus ligt te veel op investeringen in de stedelijke gebieden. Eén van de beleidsopties van het Rijk is om vooral te investeren in stedelijke gebieden. Dit kan ertoe leiden dat Nederland in de toekomst alleen bestaat uit stedelijk gebied en uit landbouwgebied. Dat is ongewenst.

De tweede strategische opgave – Naar een klimaatbestendige en klimaat neutrale samenleving

- Deelnemers stellen voor om een aantal **basisprincipes** in de NOVI te noemen, die van toepassing zijn op alle vier de genoemde energietransitiepaden Deze basisprincipes zijn: zorg ervoor dat nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen niet te lang worden uitgesteld, kijk altijd naar het mee koppelen van maatschappelijke belangen en kijk ook steeds of een ruimtelijke ontwikkeling bijdraagt aan de ruimtelijke kwaliteit.
- Een concrete **klimaatagenda wordt gemist**. Klimaatadaptatie en klimaatmitigatie lopen nog min of meer door elkaar en het aantal

opgaven om een omgeving klimaatvriendelijker te maken is vaak erg groot. Beter is om één of enkele opgaven centraal te stellen waardoor er meer partijen bij betrokken kunnen worden. Deze opgave kan per regio verschillen en zou moeten aansluiten bij de meest geschikte gebiedsfuncties.

- **Grondwater** vervult vele maatschappelijke functies maar is een thema dat bij de opgave klimaatadaptatie te weinig aandacht krijgt.
- Er moet niet alleen worden gekeken naar het opwekken van energie, maar ook naar de **opslag en het transport** hiervan. Hiertussen moet een duidelijke samenhang en balans zijn. Belangrijk is om productie van energie zo dicht mogelijk bij de locatie van energie-intensieve industrie te laten plaatsvinden, niet alleen vanuit economisch oogpunt, maar ook gezien de beperkte ruimte in Nederland.

De derde strategische opgave – Naar een toekomstbestendige en bereikbare woon- en werkomgeving:

- De koppeling van het ruimtelijke domein aan het **maatschappelijk sociaal domein** is essentieel.
- Zo zijn er grote effecten van wonen en werken op de gezondheid. **Gezondheid** wordt echter als onderwerp gemist. Het bepalen van de maatschappelijke waarde in een gebiedsgericht project zou ook kunnen betekenen dat er een sociale zorgcomponent aan is gekoppeld.
- **Natuur** kan ook een belangrijke bijdrage aan de gezondheid en aan het woonplezier geven. Daarom is het belangrijk om zowel in als buiten de stad aandacht te hebben voor groenvoorzieningen.

De vierde strategische opgave – Naar een waardevolle leefomgeving:

- De NOVI moet een waardering van de **kernwaarden** van een gezonde leefomgeving (zoals natuur en water in de buurt, fiets- en wandelmogelijkheden, het uiterlijk en de plaatsing van gebouwen en ontmoetingsplekken) geven. Pas dan is het mogelijk om de invloed van nieuwe ontwikkelingen op de kernwaarden te bepalen. Voorbeelden van die nieuwe ontwikkelingen zijn de achteruitgang van de veenweidegebieden en de bodemdaling.
- De NOVI beschrijft de invloed van **recreatie en toerisme** op de leefomgeving onvoldoende. De NOVI zou meer moeten ingaan op de (intrinsieke) waarde van recreatie en toerisme en de verdeling van beide over stedelijke en landelijke gebieden.
- De waardevolle leefomgeving dient meer **integraal** te worden beschreven, zowel geografisch als thematisch. Het gaat immers niet alleen om het buitengebied, maar ook over het stedelijk gebied én de verbinding tussen stad en platteland. Bovendien dient de leefomgeving vanuit de maatschappelijke waarde, de economie en vanuit de ecologie benaderd worden.
- Bij het begrip maatschappelijke waarde wordt gedacht aan de waarde die het **cultureel erfgoed**, en de **archeologie** heeft. De kwaliteit van de leefomgeving wordt bovendien bepaald door andere intrinsieke maatschappelijke (kern)waarden zoals schoonheid en natuur. Dit zijn waarden die mensen, meestal onbewust, aan de leefomgeving toekennen en moeilijk te meten zijn en daarom extra aandacht vragen.

- Met name geldt dat de overheid de waarde van **natuur** moet bepalen en dat wordt verteld hoe aan die waarde wordt voldaan. Dit is niet alleen cruciaal voor de biodiversiteit maar ook voor de gezondheid van onze leefomgeving in het algemeen. Deelnemers pleiten bovendien voor een visie op een *landelijke* instandhouding, niet op een lokale instandhouding. Bovendien moet niet worden vergeten dat de landbouw voor de natuur een belangrijke sector is.

Overlegorgaan Infrastructuur
en Milieu

Datum
5 februari 2018

Overlegorgaan Infrastructuur
en Milieu

Datum
5 februari 2018

BIJLAGE 2 Organisaties die hebben deelgenomen aan de OIM-NOVI- bijeenkomsten in 2017

Aeolus
Algemene Schippersvereniging
Arcadis
Bond Heemschut
Bond van Nederlandse Stedenbouwkundigen en Planologen (BNSP)
Brandweer Amsterdam-Amstelland
Brandweer Nederland
Bureau Ulucus
Bureau WING
Centre for people and buildings
CIO-Kerkgebouwen - Interkerkelijk Contact Overheidszaken (CIO-K VIM)
Coöperatie De Coöperatieve Samenleving
Coöperatieve Betuwe Fruitmotor
Coöperatieve Vereniging Ecodorpen Gelderland (CVEG)
Deltaprogramma
D-light Service Design
Ekoalot/Ecodorpen Netwerk Nederland
Eneco
Enexis
Federatie Instandhouding Monumenten
Federatie Particulier Grondbezet (FPG)
Federatie Ruimtelijke Kwaliteit
Fietzersbond
FNV Jong
Gasunie
Gemeente Amsterdam
Gemeenten voor duurzame ontwikkeling
Havenbedrijf Rotterdam N.V.
Iederin
Ingenieursadviesbureau EMRU
Innovatielab Water & Natuur
KD/Consultants
KNMI
KOMO
Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging
Koninklijk Nederlands Watersport Verbond
KPN
Kwadraat Adviesgroep
Landbouw Friesland
Landgoed Roggebotstaete
LandschappenNL
LBPSIGHT - Platform Bodemkwaliteit
Mijnwater BV
Milieudefensie
Movares
Nationaal Restauratiefonds
Nederlandse Vereniging Duurzame Energie
Nederlandse Vereniging van Makelaars (NVM)
Nederlandse Vereniging van Rentmeesters

Overlegorgaan Infrastructuur
en Milieu

Datum

5 februari 2018

Nederlandse Vereniging van Zeepfabrikanten (NVZ)
Nederlandse Vereniging voor Duurzame energie (NVDE)
Nederlandse WindEnergie Associatie (NWEA)
Netwerk Duurzame Dorpen
Next Level Democracy
Partners voor een Gezond Leefmilieu
Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)
Platform WoW
Producenten Organisatie Varkenshouderij POV
Prorail
Provincie Brabant
Provincie Drenthe
Provincie Overijssel
Provincie Zuid Holland
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)
Rijkswaterstaat
Royal HaskoningDHV
SIRA consulting
Staatsbosbeheer
Stichting BRIQS | Sustainable Societal Systems
Stichting Kastelen, historische Buitenplaatsen en Landgoederen (sKBL)
Stichting Transitie IJsselmeer
Stichting Wandelnet
Stimuleringsfonds Creatieve Industrie
TenneT TSO B.V.
Transformatieteam Hernieuwd Vastgoed
Twence B.V.
Twentyone
Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden
Veiligheidsregio Utrecht
Vereniging Natuurmonumenten
Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie (AWN)
Vereniging van Waterbedrijven in Nederland (Vewin)
Vogelbescherming
Wandelnet
Waterrecreatie Nederland
Wereld Natuur Fonds (WNF)
Zeeuwse Milieu Federatie
ZorgonderzoekNL MedischeWetenschappen
Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie

en diverse zelfstandige adviseurs